



Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā *Straume pret Latviju:* ietekme uz arodbiedrību tiesību interpretāciju

- ▶ Natalja Preisa
LBAS Eiropas tiesību un politikas dokumentu eksperte

Konteksts: kolektīvs darba strīds

- Dispečeru arodbiedrības (AB) priekšsēdētāja kopš 2011.gada ar tiesībām pārstāvēt arodbiedrību
- Domstarpības saistībā ar darba apstākļiem uzņēmumā LGS
 - dispečeru trenēšanas pienākums ārpus darba laika, šo stundu uzskaitīšana un apmaksa
 - koplīguma normu ievērošana attiecībā uz dispečeru apdrošināšanu
 - piemaksa par papildus darbu
 - atšķirīgā attieksme (bonusi)
- AB vēstule satiksmes ministram pēc AB valdes lēmuma uz AB veidlapas, AB vārdā: potenciāls risks gaisa satiksmes drošībai
- DD spiediens un draudi: draudi arodbiedrības locekļiem, Pieteicējas atstādināšana no darba, psiholoģiskās veselības pārbaudes, aizliegums piekļūt darba vietai, draudi atlaist

Konteksts: tiesvedība Latvijā

- tiesa attaisnoja Pieteicējas atstādināšanu un atlaišanu
 - pieteicēja zaudēja DD uzticību, atstādināšana balstīta uz darba pienākumu pildīšanas kvalitāti
 - AB vēstule ir Pieteicējas personisks viedoklis
- slēgtas tiesas sēdes
- visās tiesas trijās instancēs tiesa skatīja strīdu kā individuālo darba strīdu
- ignorētas liecinieku liecības par darba apstākļu neatbilstību un kolektīvām interesēm
- ignorēta nelabvēlīgo seku radīšana saistībā ar AB pienākumu pildīšanu

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija



Tiesības uz taisnīgu
tiesu (6.pants)



Tiesības uz vārda
brīvību (10.pants)



Apvienošanās
brīvība (11.pants)

ECT analīze

ECT vērtēja:

- Kontekstu – AB leģitīmās darbības aspekti
- Vēstules dabu – pieļaujamas kritikas robežas
- Kaitējumu darba devējam
- Sankciju smagumu

Vai Latvijas tiesas pareizi noteica līdzsvaru starp apvienošanās brīvību un darba devēja interesēm?



Apvienošanās brīvība un vārda
brīvība arodbiedrības darbībā

ECK 10. un 11.pantu mijiedarbība

Arodbiedrībai ir tiesība brīvi paust viedokli, lai aizstāvētu savu biedru intereses, proti, veiktu arodbiedrību pamatfunkciju

Arodbiedrību brīvība ir īpašs apvienošanās brīvības aspekts.

Arodbiedrībai ir jābūt brīvai censties aizsargāt savu biedru intereses, un tās biedriem, lai aizsargātu savas intereses, ir tiesības, lai arodbiedrība ir sadzirdēta.

Arodbiedrības biedriem jāspēj paust darba devējam prasības, ar kurām viņi cenšas uzlabot darbinieku stāvokli savā uzņēmumā. Arodbiedrībai, kurai nav iespēju brīvi paust savas idejas šajā sakarā, tiek liegts būtisks darbības līdzeklis. Līdz ar to, lai garantētu arodbiedrību tiesību jēgpilnu un efektīvu raksturu, valsts iestādēm ir jānodrošina, lai nesamērīgi sodi neattur arodbiedrību pārstāvjus no centieniem paust un aizstāvēt savu biedru intereses.

Sprieduma [91]-[92]

AB leģitīma darbība un darbība AB vārdā

- AB priekšsēdētāja vēstules nosūtīšana kā centiens mudināt darba devēju saklausīt AB ir AB leģitīma darbība, un pamatfunkcija
- Pieteicēja rīkojās AB vārdā, pildīja AB pārstāvēšanas funkciju:
 - vēstule parakstīta AB vārdā
 - Pieteicējai kā priekšsēdētājai bija tiesībspēja rīkoties AB vārdā
 - AB Valdes kolektīvs lēmums
 - vēstules satura pamatā ir AB biedru sociāli ekonomiskas intereses
 - vēstulei ir AB biedru atbalsts (vēstule netika atsaukta)
 - fakts, ka ne visi AB biedri atbalstīja vēstuli, neliecina par personisku viedokli
- Sodīšana par vēstules nosūtīšanu ir iejaukšanās AB brīvībā

Tiesa uzsver, ka arodbiedrību biedru interešu aizstāvēšana ir arodbiedrību pārstāvju funkcija un ir arodbiedrību brīvības pamatelements.

Pieteicēja pārstāvēja AB, veicot leģitīmu arodbiedrības darbību. Turklāt tas attiecās uz būtisku arodbiedrību brīvības elementu – centienus pārliecināt darba devēju uz klausīt, kas tai jā saka savu biedru vārdā.

Sprieduma [102], [104]

Sprieduma [95]-[98]

AB viedokļa paušanas robežas, pildot AB pienākumus

Vai bažu izteikšana par draudiem drošībai ir ārpus AB leģitīmām interesēm?

- Ar darba apstākļiem saistītas bažas ar mērķi aizstāvēt AB biedru intereses ir pieļaujama kritika - profesionālu konstatēto trūkumu iespējamās ietekmes novērtējums
- Informēt augstākstāvošo uzņēmumu par riskiem drošībai ir pieļaujami un nepieciešams uzņēmumos, kuros drošība ir kritiski svarīga

Secinājumu izdarīšana no esošajiem faktiem parasti ir paredzēta viedokļu paušanai, un tādējādi tas vairāk līdzinās vērtību spriedumiem. Turklāt šīs lietas apstākļos šos secinājumus varētu uzskatīt par profesionālu konstatēto trūkumu iespējamās ietekmes novērtējumu.

Vēstulē izteiktie apgalvojumi nebija nepamatoti un tie nav uzskatāmi par uzbrukumu LGS valdei. Tie veidoja ar nodarbinātību saistītu problēmu aprakstu un tika izstrādāti ar leģitīmu mērķi aizsargāt AB biedru ar darbu saistītās intereses un efektīvu darba veikšanu. Viņi nepārsniedza pieļaujamās kritikas robežas.

Valsts uzņēmuma akcionāram bija tiesības būt informētam par jautājumiem, kas ietekmē sociāli ekonomiskos apstākļus un darbinieku labklājību un, iespējams, sniegtā pakalpojuma kvalitāti un drošību. Faktiski Arodbiedrības vēstulē izvirzīto jautājumu risināšana varēja kalpot tikai darba devēja un sabiedrības interesēm, ko vēl vairāk pastiprina fakts, ka vēstulē iespējamie darba drošības un veselības aizsardzības noteikumu pārkāpumi tika apspiesti vidē, kurā "drošība ir kritiski svarīga".

AB pārstāvja pienākumu pildīšana un darbinieka lojalitāte darba devējam

- Darbiniekam ir pieļaujams kritizēt savu darba devēju, pildot AB funkcijas un pārstāvot AB biedru intereses
- Darbinieka lojalitātes pienākumu nevar izmantot, liedzot paust kritiku, AB biedru interešu aizstāvības procesā

Lai gan darbiniekiem ir pienākums būt lojālam darba devējam, un daži izteicieni, kas var būt leģitīmi citos kontekstos, nav piemēroti darba attiecībās, arodbiedrību darbības kontekstā kritika saistībā ar sociāli ekonomisko politiku vai darba drošību un veselības aizsardzību veido likumīgu arodbiedrību darbību un darbinieku tiesību, kas tiek garantētas saskaņā ar ECK 11.pantu.

Uz lojalitātes pienākumu nevar atsaukties, lai liegtu arodbiedrībām un to pārstāvjiem būtībā tiesības aizstāvēt savu biedru intereses.

Sankciju pret AB līderi ietekme uz AB darbību

- Sankcijas pret AB priekšsēdētāju veicina atturošu attieksmi AB biedros
- Aicinājumi mainīt AB vadību, pieprasījums izstāties vai distancēties no AB un tās paziņojumiem un AB līdera veido DD spiedienu uz AB, iejaušanos AB darbībā un AB brīvības pārkāpumu

Attiecībā uz seku raksturu un smagumu Tiesa uzskata, ka tās bija ārkārtīgi skarbas un acīmredzami nesavienojamas ar likumīgas arodbiedrības darbības veikšanu. Neņemot vērā arodbiedrības kontekstu, nacionālās tiesas ignorēja iesniedzējas kā arodbiedrības pārstāves nostāju un noteica viņu individuāli atbildīgu par Arodbiedrības lēmumu paziņot tās biedru sūdzības darba devēja īpašniekam. Turklāt šīs sankcijas pret iesniedzēju bija īpaši sodošas, ņemot vērā nozari, kurā viņa strādāja – LGS bija vienīgais dispečeru darba devējs Latvijā, un viņas atlaišana nozīmēja, ka viņas karjera Latvijā tika pārtraukta ar nenoliedzamām sekām viņas privātajā un profesionālajā dzīvē.

Pieteicējai nodarītie kaitējumi paši par sevi varēja atstāt atturošu ietekmi uz Arodbiedrības biedriem. Taču LGS valdes rīcībā bija arī turpmākas darbības – kā apliecina lietās materiāli –, kas bija vērstas pret Arodbiedrības biedriem, piemēram, pieprasot viņiem parakstīt paziņojumus, draudot ar atstādināšanu, spiežot distancēties no arodbiedrības, arodbiedrības vēstules un Pieteicējas, un aicinot mainīt Arodbiedrības vadību.

Sprieduma [110], [111]



Tiesības uz taisnīgu tiesu

Slēgtas tiesas sēdes

norāde uz «efektīvāku un veiksmīgāku tiesvedību» nevar būt par pamatu slēgta procesa noteikšanai bez pamatojuma

Ar pirmās instances tiesas norādi uz "efektīvāku un veiksmīgāku tiesvedību" bez sīkākas informācijas nepietiek, lai attaisnotu sabiedrības izslēgšanu no tiesas procesa. Turklāt tiesas nav norādījušas un valdība nav argumentējusi, ka lieta būtu saistīta ar valsts noslēpumu vai komercnoslēpumu; tādēļ apelācijas instances tiesas norāde uz nepieciešamību saglabāt šādu noslēpumu kā pamatu sabiedrības izslēgšanai nav atbalstāma.

No otras puses, lieta attiecās uz arodbiedrību brīvības fundamentālu aspektu. Tas ne tikai tieši ietekmēja arodbiedrību, kuru pārstāvēja iesniedzējs, bet arī bija ļoti svarīgi citām arodbiedrībām, kuras izrādīja savu interesi, lūdzot apelācijas tiesu noturēt sēdi atklāti un rīkojot publisku demonstrāciju ārpus tiesas nama. Šajā gadījumā priekšmeta specifiskā būtība padarīja vajadzību pēc sabiedrības kontroles īpaši spēcīgu. Neskatoties uz to, nacionālās tiesas neveica novērtējumu par to, vai sabiedrības izslēgšana no tiesvedības bija nepieciešama, un nemēģināja ierobežot pasākumu ar to, kas bija noteikti nepieciešams, lai sasniegtu izvirzīto mērķi.

Sprieduma [128], [129]

Turpmāki soļi: sprieduma īstenošana

- Tiesvedības atjaunošana, pamatojoties uz jaunatklātiem apstākļiem (CPL 478., 479.)
- Valdības ziņojums un aktivitāšu plāns turpmāku pārkāpumu novēršanai:

ECK 46. pants (Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Vienpadsmitais protokols)

Spriedumu saistošais spēks un to izpildīšana

1. Augstās Līgumslēdzējas puses apņemas ievērot galīgo Tiesas spriedumam ikvienā lietā, kurā tās ir iesaistītās puses.

2. Galīgais Tiesas spriedums tiek nodots Ministru Komitejai, kura uzrauga tā izpildīšanu.

Turklāt šīs sankcijas pret iesniedzēju bija īpaši sodošas, ņemot vērā nozari, kurā viņa strādāja – LGS bija vienīgais dispečeru darba devējs Latvijā, un viņas atlaišana nozīmēja, ka viņas karjera Latvijā tika pārtraukta ar nenoliedzamām sekām viņas privātajā un profesionālajā dzīvē.

PALDIES!

Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība

✉ Bruņinieku ielā 29/31
Rīgā, LV – 1001

🌐 Tālrunis 6 7270351, 6
7035960
Fakss 6 7276649

✉ E-pasts ibas@ibas.lv